

ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ ВИДАТНОГО ВЧЕНОГО ТА ВИКЛАДАЧА ПРОФЕСОРА ОЛЕКСАНДРА ІВАНОВИЧА ЧЕРНЯКА

12 квітня 2021 р. перестало битися серце професора кафедри економічної кібернетики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, члена редакційної колегії журналу «Економіка України» *Олександра Івановича Черняка*.

Весь життєвий шлях Олександра Івановича тісно пов'язаний з математикою й вказує на його природну обдарованість. Народившись у смт Комиш-Зоря Куйбишевського району Запорізької області, ще в дитинстві він мав здібності, які не дали іншого вибору його батькам, як направити юного генія до математичного

ліцею. Закінчивши фізико-математичний лицей, Олександр Іванович вступив до Київського державного університету імені Т.Г. Шевченка, і вже з перших курсів викладачі та студенти відзначали велику обдарованість молодого математика. Закінчивши його з відзнакою у 1980 р. за спеціальністю «Прикладна математика», Олександр Іванович одразу був запрошений до аспірантури при кафедрі прикладної статистики факультету кібернетики, де у січні 1985 р. успішно захистив кандидатську дисертацію на тему «Граничні теореми для умовно незалежних схем підсумовування». З 1983 по 1996 р. пройшовши шлях від молодшого наукового співробітника НДЧ до завідувача кафедри економічної кібернетики КНУ імені Тараса Шевченка, Олександр Іванович викарбувався в справжнього натхненника і керманіча не лише кафедри, а й цілого напрямку економічної кібернетики. Його наукові розвідки відкрили для української науки нові горизонти використання техніки вибіркового дослідження, він згуртував і підготував нову генерацію українських вчених-економістів-кібернетиків. Своїм прикладом, швидкістю та легкістю вирішення завдань він та мотивував свій колектив економістів, математиків, сформувавши за 25 років одну з найкращих кафедр економічної кібернетики України, чітко закріпивши високий професійний рівень своєї наукової школи в колі української науки.

Беручи участь у численних наукових форумах у різних країнах світу, в багатьох міжнародних проектах і стажуваннях професор Черняк приніс у

життя рідного університету, в українську науку засади ділової співпраці, чесної конкуренції, ініціативи. А таких стажувань у Олександра Івановича було багато: в Амстердамському університеті (Нідерланди, 1994 р.), університеті м. Умео (Швеція, 1999 р.), Сандерлендському університеті (Велика Британія, 2001 р.). У 2009 р. він проводив наукові дослідження в Стокгольмському університеті в межах спільного шведсько-українського проекту щодо розвитку баз даних та епідеміологічних реєстрів; у 2013 р. стажувався на кафедрі інформаційних систем Дебреценського університету (Угорщина), у 2017 р. — в університеті Лучіана Блага (м. Сібіу, Румунія) за програмою Еразмус+ і в Нортумбрійському університеті (м. Ньюкасл-апон-Тайн, Велика Британія) за Програмою Британської Ради в Україні з інтернаціоналізації вищої освіти в рамках проекту «Скіллз Плюс портал для лідерства» (LeaderHUB). Учений належав до рідкісної категорії інтелектуальних лідерів-новаторів, що дозволило йому завести велику кількість міжнародних контактів та партнерів, які вірили та довіряли ініціативам, за якими стояв Олександр Іванович зі своїм чесним та професійним реноме. Найяскравіший приклад — протягом 1997—2016 рр. він був локальним координатором трьох міжнародних проектів Темпус-Тасіс.

Олександр Івановичу вдалося поєднувати високу академічність у теорії з практичними діями у створенні цілком нової для України галузі економічної кібернетики. Наукова школа професора Черняка з техніки вибіркового досліджень, економіко-математичного моделювання набула широкого визнання в Україні та за кордоном. Під його науковим керівництвом захищено чотири докторських і 14 кандидатських дисертацій. Студенти і аспіранти, науковим керівником яких був О.І. Черняк, вигравали багато наукових конкурсів та олімпіад, відзначені премією НАН України в конкурсі НАН України для молодих учених і студентів за кращі наукові роботи.

Весь свій шлях у науці Олександр Іванович Черняк займався дослідженнями методів оптимізації проведення соціально-економічних вибіркового досліджень. Його оригінальні напрацювання привернули увагу наукової громадськості не тільки в Україні, але й у світі. Він є автором численних наукових публікацій, зокрема, 15 підручників, 20 навчальних посібників, 84 статей у фахових виданнях, 33 статей в іноземних виданнях (дев'яти — у виданнях, що входять до міжнародної наукометричної бази даних Web of Science та 15 до Scopus), 24 монографій, у тому числі чотирьох — у закордонних видавництвах (двох — у видавництві Springer). Досліджуючи нелінійні функції витрат, професор Черняк уперше розробив теорію оптимального розміщення при проведенні вибіркового соціально-економічних обстежень, уперше запропонував пуассонівське згладжування при врахуванні ретроспективних даних для визначення оптимального портфеля цінних паперів, розробив нові методи управління портфелем цінних паперів, методіку визначення рівня зовнішньоекономічної безпеки України, методологію прогнозування кризового стану підприємств і формування узагальнених оцінок галузевого стану, методологію застосування байєсівських мереж в економіці, а також комплекс моделей для розрахунку і прогнозування індексу цін стабільності.

Авторськими і неповторними є розроблені ним курси з навчальних дисциплін «Теорія ймовірностей та математична статистика для економістів»,

---

«Теорія ймовірностей для економістів», «Математична статистика для економістів», «Техніка вибіркового дослідження», «Актуарні розрахунки». Останні два спецкурси він підготував за час стажування в Мюнхенському (Німеччина, 1996 р.) і Гельсінському (Фінляндія, 1998 р.) університетах.

Захистивши у 2005 р. докторську дисертацію на тему «Методи оптимізації проведення соціально-економічних вибіркового дослідження», він став визнаним актуарієм України, що відзначилося, зокрема, його членством у Міжнародній асоціації статистиків, спеціалістів з вибіркового обстеження (International Association of Survey Statisticians — IASS).

Його внесок у науку і в цілому в економіку України важко переоцінити. Професор Черняк брав участь у Робочій групі з розробки проекту Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні. Тривалий час він очолював і був членом ряду спеціалізованих Вчених рад, зокрема, у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка; входив до складу редакційних колегій низки наукових фахових журналів («Економіка України», «Фінанси України», «Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка», «Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки», «Econometrics» (SciKnow Publications, США), «Revista Economica» (Румунія)).

Незважаючи на те, що Олександр Іванович за життя мав визнання та численні нагороди, зокрема, був лауреатом Державної премії України в галузі науки і техніки (2011 р.), Соросівським доцентом (1996 р.), лауреатом Премії імені Тараса Шевченка Київського національного університету імені Тараса Шевченка (2003 р.), мав почесне звання «Заслужений працівник освіти України», у 2015 р. був обраний академіком Академії наук вищої школи України, мав подяки і грамоти Київського міського голови, Міністерства освіти і науки, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, нагороджений нагрудним знаком МОН України «Відмінник освіти» (2019 р.), він залишився ще недооціненим у науці, і, як це буває, його геній буде більше розумітися і розкриватися з роками. І хоча життя його обірвалося в розквіті потенціалу, справа, якою жив вчений, продовжить служити його рідному університету, колегам і студентам-випускникам не тільки в Україні, а й за її межами.

Світла пам'ять про Олександра Івановича Черняка назавжди залишиться в серцях його рідних, учнів, колег, тих, хто хоча б раз перетнувся по життю з цією обдарованою людиною.

*Редакційна колегія журналу
«Економіка України»*